

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

PSİKOLOJİK DANIŞMAN ADAYLARININ LİSANS EĞİTİMİ SONUNDA ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERE YÖNELİK TUTUMLARINDAKİ DEĞİŞİMİN İNCELENMESİ(*)

Meryem VURAL BATIK()**

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

ORCID: 0000-0002-7836-7289

ÖZ

Psikolojik danışmanların çalıştıkları kurumlarda öğrenim gören özel gereksinimli çocuklara, ailelerine ve öğretmenlerine yönelik çalışmalar yürütmeleri beklenmektedir. Psikolojik danışmanların okullarda özel gereksinimli öğrencilere yönelik sunulan hizmetlerdeki rolü dikkate alındığında, psikolojik danışman adaylarının da özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu tutumlara sahip olması ve lisans eğitimleri boyunca özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu tutumlar geliştirmeleri önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, araştırmada psikolojik danışman adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının lisans eğitimi sonunda değişip değişmediğini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, bir devlet üniversitesinin Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalında 2012-2013 eğitim öğretim yılı güz döneminde kayıt olan ve dört yıl boyunca eğitim alıp 2015-2016 eğitim öğretim yılı bahar döneminde mezun olan 104 psikolojik danışman adayı oluşturmaktadır. Özel gereksinimli bireylere yönelik tutumları belirlemek amacıyla "Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği" (EYTÖ) kullanılmıştır. Ölçekler psikolojik danışman adaylarına birinci sınıfın başında ve dördüncü sınıfın sonunda uygulanmıştır. Psikolojik danışman adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının lisans eğitimi sonunda değişip değişmediğini belirlemek amacıyla yapılan İlişkili Örneklemeler İçin T-Testi sonucunda, psikolojik danışman adaylarının lisans eğitiminin başında ve sonunda EYTÖ'den aldıkları puanlar arasında anlamlı düzeyde fark tespit edilmiştir. Psikolojik danışman adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutum puanlarının lisans eğitimi başında yüksek olduğu; lisans eğitimi sonunda ise orta düzeyde olduğu görülmüştür. Diğer bir deyişle danışman adaylarının dört yıllık lisans eğitimi sonunda özel gereksinimli bireylere yönelik tutumları anlamlı düzeyde ve olumsuz yönde değişmiştir. Elde edilen bulgular ilgili alanyazın ışığında tartışılmış ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Psikolojik Danışman Adayı, Okul Psikolojik Danışmanı, Özel Gereksinimli Birey, Engellilere Yönelik Tutum, Lisans Müfredatı

AN INVESTIGATION OF CHANGES IN COUNSELOR TRAINEES' ATTITUDES TOWARDS INDIVIDUALS WITH SPECIAL NEEDS AT THE END OF UNDERGRADUATE EDUCATION

ABSTRACT

It is expected from counselors to offer services to students with special needs, their families and their teachers at schools. Taking into account the role of counselors in the services offered to students with special needs at schools, it is important that counselor trainees acquire and enhance positive attitudes towards individuals with special needs during their undergraduate education. In this regard, the purpose of this research is to figure out whether the counselor trainees' attitudes towards special needs individuals change during their undergraduate education. The population of this study is composed of 104 students who enrolled in the Department of Psychological Counselling and Guidance in the 2012-2013 academic year, and then graduated in the f the 2015-2016 academic year. In this study, the Attitude toward Disabled Persons (ATDP) Scale was used to determine attitudes towards individuals with special needs. This scale applied by the researcher to voluntary students who started the first grade and the end of the fourth grade. The Paired Sample T-Test was conducted to determine

whether attitudes towards the disabled have changed from the start until the end of the undergraduate education. Results indicated that there was a significant difference between the ATDP Scale of counselor trainees at the beginning and end of their undergraduate education. In other words, the attitudes of counselor trainees towards the individuals with special needs were found to be significantly more negative at the end of their four-year undergraduate education. Results were discussed in the light of the related literature and suggestions were presented.

Keywords

Counselor Trainees, School Counselor, Individual with Special Needs, Attitude Towards Disabled Persons, Undergraduate Curriculum

(*IV. Uluslararası Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresi'nde (Ejer Congress 2017) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

(**)Öğr.Gör.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü, Samsun-Türkiye, meryem.vural@omu.edu.tr

Alıntılama: Vural Batık, M. (2018). Psikolojik Danışman Adaylarının Lisans Eğitimi Sonunda Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Tutumlarındaki Değişimin İncelenmesi. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 2(3), 27-36.

Giriş

Günümüzde toplumda özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu tutumlardan bahsedilmekle birlikte, önyargılı ve reddedici düşünce ve inançları içeren olumsuz tutumlar hâlâ devam etmektedir (Özyürek, 2010). Toplumun her bir kesiminde olduğu gibi eğitim ortamlarında da özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu tutumlar sergilenmesi önemlidir. Ancak araştırmalar, eğitim alanında çalışan personelin, özel gereksinimli bireyleri gerçekçi bir biçimde tanımadıklarını, kabul etmediklerini ve tutumlarının olumsuz olduğunu göstermektedir (Au ve Man, 2006; Şahin ve Akyol, 2010). Özel gereksinimli bireylere yönelik olumsuz tutumların varlığı, onların bağımsız bir biçimde yaşayabilmeleri için gerekli olan düzenlemelerin ihmal edilmesine ve normal gelişim gösteren bireylerin yararlandığı hak ve olanaklardan yararlanamamalarına neden olmaktadır.

Özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlar okul öncesi ortaya çıkmaya başlamakta, okul döneminde ise şekillenmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin özel gereksinimli kişilere dönük tutum ve davranışları, normal gelişim gösteren öğrencilerin tutumlarını da etkilemektedir (Barr ve Bracchitta, 2008). Bununla birlikte özel gereksinimli bireylerin gelişimi için hazırlanan ve uygulanan eğitim programlarının başarılı olabilmesi için, programı uygulayan eğitim personellerinin olumlu tutumlara sahip olmaları ve özel gereksinimli bireyleri gerçekçi biçimde kabul etmeleri gerekmektedir.

Öğretmenlerin özel gereksinimli çocuklara yönelik tutumları, sunulan hizmetlerin uygunluğunu ve kalitesini etkileyen önemli bir etmendir (Rees, Spreen ve Harnadek, 1991). Ayrıca, olumsuz tutumlar, özel gereksinimli çocuklardan beklenen başarıyı da olumsuz etkilemekte ve çocuğun toplumla kaynaşmasını güçleştirmektedir (Chubon, 1982). Bu nedenle özel gereksinimli bireylere yönelik tutumların geliştirilmesine ilişkin çalışmaların yapılması önemli bir toplumsal ihtiyaçtır. Bazı araştırmalarda öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilere yönelik tutumlarının olumlu olduğu belirtilmekle birlikte (Rakap ve Kaczmarek, 2010; Rakap, Parlak-Rakap ve Aydın, 2016), öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilere ilgisiz ve reddedici davranışlarının (Cook, Camero ve Tankersley, 2007) ve özel gereksinimli öğrencinin sınıftaki diğer öğrencilerin performanslarını engellediği düşüncesinin (Conte, 1994) devam ettiği görülmektedir. Ayrıca, öğretmenler kadar öğretmen adaylarının da tutumlarının olumlu olmadığı (Hodge ve Jansma, 1999) dikkate alınmalıdır ve öğretmenlerin özel gereksinimli bireylerle çalışmaya başlamadan önce olumlu tutumlar geliştirmeleri gerekmektedir (Tait ve Purdie, 2000). Bu nedenle, öğretmen adaylarının lisans eğitimleri boyunca özel gereksinimli çocuklara yönelik tutumlarının olumlu yönde değişmesi, müfredatta istenen ve amaçlanan bir çıktı olmalıdır (Thompson, Emrich ve Moore, 2003).

Öğretmen adayları lisans eğitimlerine kendi yaşam deneyimlerine dayanan tutumları ile başlamaktadır (Brillhart, Jay ve Wyers, 1990). Eğitim sürecinde özel gereksinimli bireylere yönelik davranışlarının ve duyarlılıklarının gelişmesi beklenmektedir. Öğretmen adaylarının özel gereksinimli kişilere dönük tutumlarında istenen bu olumlu değişim için lisans müfredatının içeriği önemli rol oynamaktadır. Müfredatın

içeriğinde tutumların değiştirilmesine yönelik derslerin ve uygulamaların bulunması gerekmektedir. Tutumların değiştirilmesinde, yetersizlik ile ilgili bilgilendirme (Flower, Burns ve Bottsford-Miller, 2007) ve yetersizliği olan birey ile etkileşimde bulunma (Au ve Man, 2006) etkili değişkenlerdir. Özel gereksinimli bireylerle ilgili bilginin eksikliği, olumsuz tutumlar sergilenmesine neden olabilmektedir (Ison vd., 2010). Bu nedenle birçok çalışmada (Adler vd., 2005; Akbuğa ve Gürsel, 2007; Alptekin ve Vural-Batık, 2013; Gürsel, 2006; Moroz vd., 2010; Rakap, Cig ve Parlak-Rakap, 2015; Sarı ve Bozgeyikli, 2002; Tavail ve Özyürek, 2009) tutumların olumlu yönde değiştirilebilmesi için özel gereksinimli bireyler hakkında bilgilendirme kullanılmıştır. Özel gereksinimli bireylerle etkileşim kurma ise tutumların değiştirilmesinde bir başka yöntemdir (Tavail ve Özyürek, 2009). Özel gereksinimli bireylerle günlük hayatında etkileşim içinde olanlar ve olmayanların tutumlarında farklılık görülmektedir (Stachura ve Garven, 2003). Benzer biçimde, öğretmen adaylarının lisans eğitimleri süresince özel gereksinimli çocuklarla bir arada olmalarının olumlu tutumlarını artırması da dikkat çekicidir (Tait ve Purdie, 2000; Hasting, Hewes, Lock ve Witting, 1996; Özyürek, 1995). Bu nedenle özel gereksinimli çocuklarla çalışacak öğretmen adaylarının lisans eğitimlerinde özel gereksinim hakkında bilgi veren kuramsal dersleri ve özel gereksinimli çocuklarla etkileşimde bulunmalarını gerektiren uygulamalı dersleri almaları önemli görülmektedir. PDR lisans müfredatının içeriği incelendiğinde özel gereksinim hakkında bilgi veren kuramsal derslerin çok az olduğu ve özel gereksinimli bireylerle etkileşim kurabilecekleri alan uygulamalarının ise sınırlı kaldığı görülmektedir.

Yurt dışında ve yurt içinde farklı branşlardaki öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarını değiştirmeye ilişkin çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Ancak Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik (PDR) bölümü öğrencilerinin özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının belirlenmesine ilişkin bir çalışmaya rastlanmamıştır. Oysaki Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde, ilkokullarda, ortaokullarda veya özel eğitim kurumlarında görev yapan psikolojik danışmanlar, özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerle, öğretmenleriyle ve aileleriyle çalışmaktadır. Psikolojik danışmanların özel gereksinimli öğrencilere yönelik mesleki becerileri kazanma ve üst eğitim kurumlarına geçişlerinde rehberlik yapma (Milsom ve Hartley, 2005), ailelerine yönelik çocuklarının ihtiyaçlarını karşılama, eğitimlerini destekleme ve kabullenme konularında destek verme (Aksoy, 2008; Kaygusuz, 2004; Küçüker, 1993), öğretmenlerine yönelik ise özel gereksinimli öğrencilerin eğitimi ve gelişimleriyle ilgili bilgilendirme (Quigney ve Studer, 1998) gibi görevleri bulunmaktadır. Psikolojik danışmanların çalıştıkları kurumlarda öğrenim gören özel gereksinimli çocuklara, ailelerine ve öğretmenlerine yönelik çalışmalar yürütmeleri beklenmektedir.

Psikolojik danışmanların okullarda özel gereksinimli öğrencilere yönelik sunulan hizmetlerdeki rolü dikkate alındığında, psikolojik danışman adaylarının da özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu tutumlara sahip olması ve lisans eğitimleri boyunca özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu tutumlar geliştirmeleri önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, araştırmada psikolojik danışman adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının lisans eğitimi sonunda değişip değişmediğini belirlemek amaçlanmıştır.

Yöntem

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, bir devlet üniversitesinin Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik (PDR) Anabilim Dalına 2012-2013 eğitim öğretim yılı güz döneminde kayıt olan ve dört yıl boyunca eğitim alıp 2015-2016 eğitim öğretim yılı bahar döneminde mezun olan 104 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubuna ilişkin özellikler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubuna İlişkin Özellikler

		N	%
Cinsiyet	Kadın	67	64.4
	Erkek	37	35.6
Engelli tanıdığı	Var	36	34.6
	Yok	68	65.4
Toplam		104	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan psikolojik danışman adaylarının %64.4’ü kadın (n=67), %35.6’sı erkek (n=37), yaş ortalaması ise 20.37’dir.

Araştırmanın Modeli

Betimsel yöntem kullanılan araştırmada, 2012-2013 eğitim öğretim yılı güz döneminde PDR bölümü birinci sınıfa başlayan öğrencilere ölçek uygulanmıştır. Aynı öğrencilere 2015-2016 eğitim öğretim yılı bahar döneminin sonunda mezun aşamasında iken ölçek tekrar uygulanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği: Özel gereksinimli bireylere yönelik tutumları belirlemek amacıyla Yaşın-Dökmen (2000) tarafından geliştirilen “Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği” (EYTÖ) kullanılmıştır. Engellilere yönelik tutumların belirlenmesi amacıyla Yaşın-Dökmen (2000) tarafından Türk kültüründe geliştirilen ölçekte 30 madde bulunmaktadır. Beşli Likert tipi olan ölçekten alınabilecek en yüksek puan 150 ve en düşük puan 30’dur. Ölçekten alınan puanın yüksek olması engellilere yönelik tutumların olumlu olduğunu göstermektedir. Eş değer ölçek geçerliği Kişi Algısı Ölçeği (Yaşın-Dökmen, 1997) ile hesaplanmış ve korelasyon katsayısı 0.58 ($p<0.01$) bulunmuştur. Ayrıca, engellilerle temas düzeyi farklı (yakın, uzak, yok) üç grubun ölçek puanları arasındaki farka bakılmış ve ANOVA ile bulunan F değeri anlamlı çıkmıştır. Cronbach’s Alpha iç tutarlık katsayısı ise 0.91 ve iki yarım güvenilirlik katsayısı da 0.83 bulunmuştur. Bedensel, görme, zihinsel, işitme engellilere yönelik tutumlar ölçüldüğünde ise ölçeğin güvenilirlik katsayılarının kabul edilebilir düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu çalışma sürecinde ilk uygulama sırasında iç tutarlık katsayısı 0.83 olarak, ikinci uygulamada ise 0.95 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmada, PDR ana bilim dalında öğrenim görmekte olan öğrencilere gönüllülükleri doğrultusunda lisans eğitimin başında ve sonunda Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler, SPSS 22 programından yararlanılarak çözümlenmiştir. Verilerin normal dağılıp dağılmadığını belirlemek için yapılan One Sample Kolmogorov-Smirnov Testi sonucu verilerin normal dağıldığı görülmüş, bu nedenle analizlerde parametrik testler kullanılmıştır. Engellilere yönelik tutumların lisans eğitimi başında ve sonunda farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için İlişkili Örneklemeler İçin T-Testi uygulanmıştır. Engellilere yönelik tutumların cinsiyete ve engelli tanıdıklarının olup olmamasına göre farklılık gösterip göstermediği ise İlişkisiz Örneklemeler İçin T-Testi ile incelenmiştir. Elde edilen istatistiklerin anlamlılığı 0.05 düzeyinde sınanmıştır.

Bulgular

PDR adaylarının lisans eğitimi başında ve sonunda özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan İlişkili Örneklemeler İçin T-Testi sonucu Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. PDR Adaylarının Engellilere Yönelik Tutum Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin İlişkili Örneklem İçin T-Testi Sonuçları

Engellilere Yönelik Tutum	N	\bar{X}	Ss	Sd	r	t	p
Lisans eğitimi başı	104	122.81	11.53	103	0.054	7.492	0.000*
Lisans eğitimi sonu	104	101.59	27.11				

(*p<0.001)

Tablo 2’de görüldüğü gibi, psikolojik danışman adaylarının lisans eğitiminin başında ve sonunda EYTÖ’den aldıkları puanlar arasında anlamlı düzeyde fark tespit edilmiştir. PDR adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutum puanlarının lisans eğitimi başında yüksek olduğu; lisans eğitimi sonunda ise orta düzeyde olduğu görülmüştür. Diğer bir deyişle PDR öğrencilerinin dört yıllık lisans eğitimi sonunda özel gereksinimli bireylere yönelik tutumları anlamlı düzeyde ve olumsuz yönde değiştiği görülmüştür.

PDR adaylarının lisans eğitimi başında ve sonunda özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının cinsiyete ve engelli tanıdıklarının olup olmamasına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan İlişkisiz Örneklem İçin T-Testi sonucu Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. PDR Adaylarının Engellilere Yönelik Tutum Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin İlişkisiz Örneklem İçin T-Testi Sonuçları

Engellilere Yönelik Tutum	N	\bar{X}	Ss	Sd	F	t	p		
Lisans eğitimi başı	Cinsiyet	Kadın	67	123.14	11.58	102	0.076	0.393	0.695
		Erkek	37	122.21					
Lisans eğitimi sonu	Cinsiyet	Kadın	67	102.29	28.02	102	2.021	0.354	0.724
		Erkek	37	100.32					
Lisans eğitimi başı	Engelli tanıdık	Var	36	122.86	11.85	102	0.112	0.028	0.978
		Yok	68	122.79					
Lisans eğitimi sonu	Engelli tanıdık	Var	36	100.50	28.15	102	0.112	-0.299	0.766
		Yok	68	102.17					

(*p<0.05)

Tablo 3’te görüldüğü gibi, psikolojik danışman adaylarının engellilere yönelik tutumlarının lisans eğitiminin başında ve sonunda cinsiyetlerine ve engelli tanıdıklarının olup olmamasına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Tartışma ve Öneriler

Özel gereksinimli bireyler için geliştirilmiş programların etkin bir biçimde uygulanması, çevresel ve öğretimsel uyarlamaların uygun bir biçimde yapılması için, psikolojik danışmanların tutumlarının kabul edici olması önemlidir. Öğretmenlerin özel gereksinimli bireylerle çalışmaya başlamadan önce olumlu tutumlar geliştirmeleri gerektiği vurgulanmaktadır (Moroz, vd., 2010; Murphy, 1996; Tait ve Purdie, 2000). Bu nedenle öğretmen adaylarının lisans eğitimleri boyunca özel gereksinimli çocuklara yönelik tutumlarının olumlu yönde değişmesi, müfredatta istenen ve amaçlanan bir çıktı olmalıdır (Thompson vd., 2003). Öğretmenler kadar özel gereksinimli öğrencilerle çalışacak olan psikolojik danışmanların da lisans eğitimleri boyunca özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu tutumlar geliştirmeleri önemlidir. Ancak bunun aksine bu çalışmada, psikolojik danışman adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının lisans eğitimleri boyunca olumsuzlaştığı bulunmuştur.

Alanyazında psikolojik danışman adaylarının lisans eğitimi süresince özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının değişimini inceleyen bir araştırmaya rastlanamamıştır. Farklı lisans müfredatlarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlara etkisini inceleyen çalışmalarda ise üniversite öğrencilerinin tutumlarında anlamlı bir değişiklik olmadığı (Seccombe, 2007) veya daha olumlu olduğu (Barr ve Bracchitta, 2008; Şahin ve Akyol, 2010) görülmüştür. Bu farklı sonuçların lisans müfredatının içeriğinden kaynaklandığı düşünülebilir. Nitekim bazı lisans alanlarının müfredatlarında sadece özel gereksinimli bireyler hakkında bilgilendirmeyi içeren kuramsal dersler bulunmakta, bazılarında ise bilgilendirmenin yanı sıra özel gereksinimli bireylerle etkileşimde bulunmayı gerektiren uygulamalı dersler yer almaktadır. Örneğin, hemşirelik ve tıp öğrencilerinin aldıkları eğitim programlarından dolayı yetersizliği olan bireylere yönelik tutumlarında oluşan farklılığın incelendiği bir araştırmada (Şahin ve Akyol, 2010), tıp öğrencilerinin daha olumlu tutumlara sahip olduklarını belirlenmiştir. Tıp öğrencilerinin yetersizlikle alakalı daha fazla bilgiye sahip olmaları ve yetersizliğe sahip kişilerle daha fazla etkileşime girmeleri nedeniyle hemşirelik öğrencilerine göre daha olumlu tutumlar geliştirdikleri öne sürülmüştür. Bunun aksine başka bir araştırmada, hemşirelik öğrencilerinin lisans eğitimleri boyunca özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının anlamlı düzeyde değişmediği bulunmuştur (Seccombe, 2007).

Eğitim, özel gereksinimli bireylere yönelik tutumların değişmesinde etkili olmakla birlikte bu değişimin kalıcı olmadığı (Flower vd., 2007; Stachura ve Garven, 2003) belirtilmektedir. Bilgilendirmeden sonra tutumlar olumlu yönde değişebilir ancak zaman geçtikçe bilgiler unutulabilir ve tutumlar tekrar eski haline dönebilir (Özyürek, 2010). Tutumlar üzerindeki değişimin kalıcı olabilmesi için sadece bilgilendirmede bulunmak veya sadece özel gereksinimli bireylerle etkileşim kurmak yerine, ikisinin de sunulması önerilmektedir (Lee ve Rodda, 1994). Böylece, öğretmen adaylarının yeterli düzeyde bilgilendirilmeleri, ardından özel gereksinimli öğrencilerle etkileşimde bulunmaları sağlanmalıdır (Melekoğlu, 2011). Öğretmenlik lisans eğitiminin özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlar üzerindeki etkisinin boylamsal olarak incelendiği bir araştırmada (Barr ve Bracchitta, 2008), lisans eğitiminin ilk üç yılında tutumların değişmediği, ancak son sınıfta tutumların olumlu yönde değiştiği görülmüştür. Bu doğrultuda, özel gereksinimli bireylerle etkileşimde bulunmanın tutumları olumlu yönde değiştirebilmesi için öncesinde başarılı bilgilendirme çalışmalarının yapılması gerektiği söylenebilir.

Tutumların değiştirilmesinde kullanılan yöntemler açısından PDR lisans müfredatı incelendiğinde, özel gereksinimli bireylerle ilgili bilgilendirmeye dayalı sadece “Özel Eğitim” ve “Öğrenme Güçlüğü” adlı kuramsal derslerin bulunduğu, özel gereksinimli bireylerle etkileşime girmelerini gerektiren uygulamalı derslerin olmadığı görülmektedir. PDR adayları lisans eğitiminin son döneminde “Kurum Deneyimi” kapsamında okullarda uygulama yapmaktadır. Bu uygulamada okullarda öğrenim görmekte olan kaynaştırma programından yararlanan özel gereksinimli öğrencilerle karşılaşmaktadır. Ancak, uygulamada öğrencilerin rehberi olarak okullarda çalışan psikolojik danışmanların görev yaptığı ve özel gereksinimli öğrencilerle ilgili rehberlik çalışmaları konusunda olumsuz tutumlarının olduğu gözlenmektedir. Bundan dolayı PDR adaylarının özel gereksinimli öğrencilere ve onların eğitilmesine ilişkin olumsuz tutumlar geliştirmelerine neden olduğu düşünülebilir. Ayrıca özel gereksinimli bireylere yönelik tutumların değiştirilebilmesi için başarılı bir bilgilendirme ön şarttır. PDR adayları lisans eğitimlerinde yeteri miktarda kuramsal ders almadan ve özel gereksinimli bireyler hakkında yeteri düzeyde bilgilendirilmeden onlarla karşılaşmaktadır. Bu da adayların olumsuz tutum geliştirmelerine neden olabilir. Bundan sonra yapılacak araştırmalarda, psikolojik danışman adaylarının tutumlarındaki olumsuz değişimlerin nedenlerinin belirlenmesi ve olumlu tutumlar geliştirmelerini sağlayacak düzenlemelerin yapılması önem taşımaktadır. Çünkü eğitimleri süresince özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu tutumlar geliştiremeyen öğretmenlerin tutumlarının ileride değişmesi daha zor olacaktır. Özellikle de özel gereksinimli öğrencilerin eğitimsel ihtiyaçlarının belirlenip, uygun eğitim ortamından yararlanabilmelerinde kilit görev üstlenen psikolojik danışmanların lisans eğitimlerinde olumlu tutumlar edinmeleri çok önemlidir. Ayrıca,

psikolojik danışman adaylarının tutumlarının olumlu olması, özel gereksinimli bireylerin eğitim sürecinde karşılaşacakları güçlüklerle baş edebilmelerini kolaylaştıracaktır ve planlanan eğitsel çalışmaların daha etkili uygulanmasını sağlayacaktır. Bu nedenle psikolojik danışmanlık lisans müfredatının içeriğinde özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının olumlu yönde geliştirilmesine ilişkin kuramsal derslerin yer alması önem taşımaktadır. Doğru bilgilendirme sonrasında alanda uygulama yapmaları, özel gereksinimli bireylerle etkileşime girmelerini ve uygun rehberlik hizmetlerini yürütmelerini sağlayacak biçimde “Kurum Deneyimi” dersinin planlanması önerilmektedir.

Kaynakça

- Adler, P., Cregg, M., Duignan, A., Ilett, G., Woodhouse, M. (2005). Effect of training on attitudes and expertise of optometrists towards people with intellectual disabilities. *Ophthalmic and Physiological Optics*, 25, 105-118. Doi:10.1111/J.1475-1313.2004.00253.X.
- Akbuğa, B., Gürsel, F. (2007). Bilgilendirme yoluyla Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu öğrencilerinin engelli bireye yönelik değişen tutumları. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5(1), 5-8.
- Aksoy, V. (2008). *Rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Alptekin, S., Vural-Batık, M. (2013). Özel eğitim bölümü öğrencilerinin yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik tutumlarına Özel Eğitim dersinin etkisi. *e-International Journal of Educational Research*, 4(4), 18-34.
- Au, K.W., Man, D.W. (2006). Attitudes toward people with disabilities: A comparison between health care professionals and students. *International Journal of Rehabilitation Research*, 29(2), 155-160.
- Barr, J.B., Bracchitta, K. (2008). Effects of contact with individuals with disabilities: Positive attitudes and majoring in education. *The Journal of Psychology*, 142(3), 225-243.
- Brillhart, B.A., Jay, H., Wyers, M. E. (1990). Attitudes toward people with disabilities. *Rehabilitation Nursing*, 15(2), 80-82. 85.
- Chubon, R.A. (1982). An analysis of research dealing with the attitudes of professionals toward disability. *Journal of Rehabilitation*, 48, 25-30.
- Conte, R. (1994). A mediational training program for parents of children with attention deficit hyperactivity disorder. *Canadian Journal of Special Education*, 9, 33-68.
- Cook, B.G., Cameron, D.L., Tankersley, M. (2007). Inclusive teachers' attitudinal ratings of their students with disabilities. *Journal of Special Education*, 40, 230-238.
- Flower, A., Burns, M.K., Bottsford-Miller, N. A. (2007). Meta-analysis of disability simulation research. *Remedial and Special Education*, 28, 72-79.
- Gürsel, F. (2006). Engelliler için Beden Eğitimi ve Spor Dersi'nin öğrencilerin engellilere yönelik tutumlarına etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 67-73.
- Hasting, R., Hewes, A., Lock, S., Witting, A. (1996). Do special needs courses have any impact on student teacher's perceptions of children with severe learning difficulties? *British Journal of Special Education*, 23, 139-144.
- Hodge, S.R., Jansma, P. (1999). Effects of contact time and location of practicum experiences on attitudes of physical education majors. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 16, 48-63.
- Ison, N., McIntyre, S., Rothery, S., Smithers-Sheedy, H., Goldsmith, S., Parsonage, S., et.al. (2010). 'Just like you': A disability awareness programme for children that enhanced knowledge, attitudes and acceptance: Pilot study findings. *Developmental Neurorehabilitation*, 13(5), 360-368. Doi:10.3109/17518423.2010.496764.
- Kaygusuz, C. (2004). Özel eğitim ve rehberlik. A. Kaya (Ed.), *Psikolojik danışma ve rehberlik içinde*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Küçükler, S. (1993). Özürlü çocuk ailelerine yönelik psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri. *Özel Eğitim Dergisi*, 3, 23-29.
- Lee, T. & Rodda, M. (1994). Modification of attitudes toward people with disabilities. *Canadian Journal of Rehabilitation*, 7(4), 229-238. URL:<http://psycnet.apa.org/psycinfo/1995-13508-001>.

- Melekoğlu, M. (2011). Farklı branşlardan öğretmen adayları için özel eğitim derslerinin etkililiğini geliştirmek amaçlı bir uygulama: Özel gereksinimli öğrencilerle etkileşim projesi. *21. Ulusal Özel Eğitim Kongresi*, Gazimağusa, KKTC.
- Milsom, A., Hartley, M.T. (2005). Assisting students with learning disabilities transitioning to college: What school counselor should know. *Professional School Counseling*, 8(5), 436-441.
- Moroz, A., Gonzales-Ramos, G., Festinger, T., Langer, K., Zefferino, S., Kalet, A. (2010). Immediate and follow-up effects of a brief disability curriculum on disability knowledge and attitudes of PM&R residents: A comparison group trial. *MedicalTeacher*, 32, 360-364. doi:10.3109/0142159X.2010.490602.
- Murphy, D.M. (1996). Implications of inclusion for general and special education. *Elementary School Journal*, 96, 469-493. URL: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/1001845>.
- Özyürek, M. (1995). *Engelli kişilere yönelik değiştirilen tutumların sürekliliği*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Özyürek, M. (2010). *Tutumlar ve yetersizlikten etkilenmişlere yönelik tutumların değiştirilmesi* (8.Baskı). Ankara: Karatepe Yayınları.
- Quigney, T.A., Studer, R. (1998). Touching strands of the educational web: The Professional school counselor's role in inclusion. *Professional School Counseling*, 2 (1), 77-81.
- Rakap, S., Cig, O., Parlak-Rakap, A. (2015). Preparing preschool teacher candidates for inclusion: Impact of two special education courses on their perspectives. *Journal of Research in Special Educational Needs*, Early view. Doi: 10.1111/1471-3802.12116.
- Rakap, S., Kaczmarek, L. (2010). Teachers' attitudes towards inclusion in Turkey. *European Journal of Special Needs Education*, 25(1), 59-75, Doi:10.1080/08856250903450848 .
- Rakap, S., Parlak-Rakap, A., Aydın, B. (2016). Investigation and comparison of Turkish and American preschool teacher candidates' attitudes towards inclusion of young children with disabilities. *International Journal of Inclusive Education*, 20 (11), 1223-1237. Doi:10.1080/13603116.2016.1159254.
- Rees, L.M., Spreen, O., Harnadek, M. (1991). Do attitudes toward persons with handicaps really shift over time? Comparison between 1975 and 1988. *Mental Retardation*, 29, 81-88.
- Sargın, N. (2002). Anasınıfında bulunan zihinsel engelli çocuklara yönelik öğretmen tutumlarına ilişkin bir çalışma. *XI. Özel Eğitim Kongresi*, Konya: Eğitim Kitabevi.
- Sarı, H., Bozgeyikli, H. (2002). Öğretmen adaylarının özel eğitime yönelik tutumlarının incelenmesi: Karşılaştırmalı bir araştırma. *XII. Ulusal Özel Eğitim Kongresi*, 11-12 Kasım, Ankara.
- Scruggs, T.E., Mastropieri, M.A. (1996). Teacher perceptions of main streaming/inclusion, 1958-1995: A researchsyn thesis. *Exceptional Children*, 63, 59-75. URL:<http://www.freepatentsonline.com/article/Exceptional-Children/18761568.html>.
- Seccombe, J.A. (2007). Attitudes towards disability in an undergraduate nursing curriculum: The effects of a curriculum change. *Nurse Education Today*, 27(5), 445-451. doi:10.1016/j.nedt.2006.08.005.
- Stachura, K., Garven, F. (2003). Comparison of occupational therapy and physiotherapy students' attitudes towards people with disabilities. *Physiotherapy*, 89, 653-63. doi:10.1016/S0031-9406(05)60098-3.
- Şahin, H., Akyol, A.D. (2010). Evaluation of nursing and medical students' attitudes towards people with disabilities. *Journal of Clinical Nursing*, 19, 2271-2279.

- Tait, K., Purdie, N. (2000). Attitudes toward disability: Teacher education for inclusive environments in an Australian university. *International Journal of Disability, Development and Education*, 47, 25-38.
- Tavil, Y.Z., Özyürek, M. (2009). Gerçekçi bilgilendirme ve etkileşimde bulunmanın özel eğitim öğretmen adaylarının engelli kişilere yönelik tutumlarının değişmesine etkisi. *Ekev Akademi Dergisi*, 13(39), 265-276.
- Thompson, T.L., Emrich, K., Moore, G. (2003). The effect of curriculum on the attitudes of nursing students toward disability. *Rehabilitation Nursing*, 28(1), 27-30. doi:10.1002/j.2048-7940.2003.tb01718.x.
- Yaşın-Dökmen, Z. (1997). Kişi Algısı Ölçeği'nin faktör yapısı, geçerliği ve güvenirliği. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji (3P) Dergisi*, 5(3), 202-210.
- Yaşın-Dökmen, Z. (2000). Engellilere yönelik tutum ölçeği geliştirilmesi, geçerliği ve güvenirliği. *XI. Ulusal Psikoloji Kongresi*, Ege Üniversitesi, İzmir.